

УДК 94 (477.43/44) «1900/1925»

ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ ПОДІЛЛЯ У ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ ст.**Віктор Доценко**

Університет державної фіскальної служби України
Україна, 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31
E-mail: dozenkov@ukr.net

Дослідження етнічної історії стало одним із пріоритетних напрямів у світлі реалізації державної програми щодо відродження національних меншин України, згідно з положеннями Конституції України, «Декларації прав національностей» і Закону «Про національні меншини». Необхідність глибокого та повного висвітлення історії розвитку національних меншин України, які становлять близько чверті всього населення сучасної української держави і, водночас, відсутність спеціальних досліджень цієї теми у вітчизняній історіографії спонукають до вивчення і такого важливого питання, як історія єврейської громади України на початку ХХ ст. Недостатній стан вивчення проблеми зумовлює вирішення у цій розвідці таких завдань: з'ясувати фактори, що спричинили катастрофічне соціально-економічне становище єврейського населення містечок Правобережної України у першій чверті ХХ ст., проаналізувати вплив на розвиток регіону більшовиків, визначити соціально-економічні передумови початку кампанії з аграризації євреїв.

Уперше невеликі єврейські поселення виникли на Поділлі на рубежі XV-XVI ст. У цей час євреї переселялися з королівських польських земель, Волині та Литви. У XVII ст. єврейська громада Поділля скоротилась на 70-90%. Євреї сотнями та тисячами гинули від різних армій, у тому числі від козацьких, польських і московських. На початку XVIII ст. єврейська громада Поділля поступово відновлюється. Одночасно формуються основні напрямки та сфери єврейської економіки краю. Формується власна культурно-релігійна традиція. Після включення регіону до складу Російської імперії у кінці XVIII ст., царський уряд сформував смугу осілості та прийняв низку законодавчих актів, які мали явно дискримінаційний характер. До початку ХХ ст. євреї Поділля, як і інших частин Правобережної України, сформували своєрідний господарський і соціально-економічний феномен – єврейське містечко. У маленьких містах і містечках проживало більшість єврейського населення. Євреї Поділля у кінці XIX – на початку ХХ ст. займалися торгівлею та реміс-

ництвом. Частина євреїв виступали орендарями чи управителями поміщицьких маєтностей, деякі міщани були зайняті у сільськогосподарському виробництві.

До початку революційних подій 1917 р. соціально-економічна структура українського єврейства не зазнала істотних змін. Традиційні заняття євреїв, що виокремилися ще у докапіталістичний період, виявилися законсервованими російським законодавством. За рішенням царського уряду євреї мали можливість займатися тільки певними видами господарської діяльності. Їм дозволялось вести посередницьку торгівлю між містечком і навколишніми селами, займатися певними видами ремесла. Тому з 5 млн. євреїв імперії 1 млн. 958 тис. чоловік (58,6%) займалися винятково торгівлею [1, с. 53]

У промисловості, що діяла у «смузі осілості» за даними того ж перепису 1897 р., було зайнято біля третини єврейського населення, а сільським господарством займалося 3-4% євреїв, службовці приватних компаній становили 5%, знаходились на державній службі та займалися так званими «вільними професіями» – 5% [2] Така особливість соціальної структури та господарської діяльності євреїв і була, власне, головною причиною специфічного ставлення до них з боку навколишніх етносів, а також виникнення на цій основі низки проблем, сполучення котрих й одержало назву «єврейське питання» [3, с. 50].

Перша світова війна болуче вдарила по українському єврейству, практично знищивши економіку єврейських містечок. Війна перетягувала значну кількість євреїв із містечок у великі міста по причині відсутності робочих рук після мобілізаційних процесів. Значного удару по єврейству завдала і варварська політика вищих властей в усій прифронтовій південно-західній смузі.

По закінченні громадянської війни єврейське населення опинилося у більш гіршому становищі, ніж інші етнічні групи України. Чисельність євреїв по всій території колишньої Російської імперії різко скоротилась. За даними демографа Я.М. Щинського, у 1919 р. в Україні проживало 3,3 млн. євреїв; з них на

території підрадянської України – 1577 тис., зокрема, у Східному Поліссі – 147 тис., на Правобережжі – 682 тис., Лівобережжі – 198 тис., у Степовому районі – 113 тис., на Донбасі – 41 тис. [4, с. 67]. Лише 4,65% євреїв працювали робітниками, 4,11% службовцями і 4,2% на транспорті. Серед євреїв-робітників переважали друкарі та тютюнники, а серед службовців – працівники медико-санітарної сфери, 200 тис. євреїв займалися ремеслом [5, с. 13].

Становище містечок на той момент було катастрофічним. Це відзначалося й у телеграмі Всеукраїнського комітету допомоги погромленим, надісланій у листопаді 1920 р. до урядів, парламентів і керівників єврейських общин багатьох країн світу [6, с. 51]. У телеграмі наголошувалось, що «трагедія, яку переживали євреї, не має собі рівних з різні часів Хмельницького. Всі жахи, які випали єврейству за два останні століття, зокрема всі криваві жертви в останню світову війну, блідніють перед тим, що євреї переживають зараз» [7, с. 265].

За даними обстеження єврейських містечок прикордонної смуги Правобережної України декласовані євреї склали від 40 до 70%. У містечках більшість склали кустарі, які працювали на дефіцитній сировині. Відсутність останньої та закриті заходами більшовиків ринки збуту продукції ще більше ускладнювали непросту ситуацію [8, арк. 33]. На Поділлі загальна чисельність безробітних складала понад 30% від усього єврейського населення, яке проживало у регіоні. «Зайве» єврейське населення Кам'янецького округу нараховувало 13100 чоловік, або 57% усіх працездатних. Найбільше безробітних було серед жінок, лише кожна п'ята з них мала можливість працювати. До групи безробітних входили кустарі та ремісники, які зовсім не мали роботи або працювали від випадку до випадку, й особи, які жили на допомогу, яка надходила з-за кордону [9, с. 54].

У 1917-1918 рр. з'явилися приміські єврейські землеробські господарства, які займалися вирощуванням овочів та обробіткою молочно-сироварної продукції, закупленої на ринку. Для багатьох сільське господарство було єдиним засобом існування.

Прихід до влади в Україні більшовиків привів до ще більшого посилення розорення єврейських містечок, тому що трудова діяльність євреїв базувалася на дрібній приватній власності, торгівлі, право на яку узурпувала нова влада. Політика «воєнного комунізму», з його поширеною практикою експропріацій власності, самим безпосереднім чином торкнулась сфери господарської діяльності біль-

шості містечкового єврейського населення. Більшовики заборонили приватну торгівлю. Було створено апарат, що мав відповідати за розподіл продуктів у місті та продуктообмін між селом і містом. Зникла потреба у посередницькій торгівлі, якою займалися євреї. Єврейські гондлярі, торговці, ремісники були поставлені перед вибором: або померти, або змінити сферу діяльності.

Про ставлення євреїв до діяльності компартійних структур у відносно короткий період окупації України свідчить надрукована 5 вересня 1919 р. у газеті «Киевская жизнь» відозва «До єврейського населення» ради київської єврейської общини [10]. У ній описувались факти фізичного, морального й економічного терору, що проводили проти євреїв більшовики.

Катастрофічне становище єврейства містечок Правобережної України підтверджували публікації у зарубіжній літературі. Польський економіст Я. Ліщинський, який проводив дослідження рівня життя єврейської громади Радянського Союзу писав: «Нелегко писати про економічне становище євреїв... Ми багато чули про страшний голод серед єврейського населення; до нас доходили чутки про те, що крамниці закриваються, ремісники сидять без роботи та не мають куска хліба... Відомо одне, що 400 тис. євреїв, котрі жили з торгівлі хлібом, залишились без засобів до існування» [11, с. 76].

Згідно комуністичної доктрини соціально-класового устрою населення ділилось на дві групи: трудовий клас і клас експлуататорів. Дана доктрина знайшла своє відображення й у перших Українських радянських Конституціях 1919 та 1929 р. У перші роки радянської влади політика компартійних органів стосовно євреїв України базувалася на використанні винятково даної теорії. Створення системи примусового продуктообміну, ліквідація посередницької торгівлі, відсутність можливості зовнішньої еміграції (у 1924 р. було запроваджено квоти для бажаючих євреїв емігрувати до США та Палестини), що раніше виконувала роль віддушини для єврейських містечок і вносила деяке полегшення у господарське життя єврейських містечок, призвело до позбавлення засобів до існування єврейських торговців. Вони розорювались, бідніли. Значного удару завдав євреям і процес націоналізації землі, посередницької торгівлі, транспорту, тобто усіх галузей господарства, якими до революції займалась основна маса євреїв. Майже 40% євреїв України, що вважались «непродуктивними елементами», перебивались з дня на день випадковими заробіт-

ками, голодували [12, с. 67]. «Становище, єврейської дрібної буржуазії... дійсно трагічне, – зазначає у своєму звіті представник євсекцій, що відвідував містечка Правобережної України та Білорусії, – При змінених соціально-економічних умовах Радянської Росії вона залишилась висіти у повітрі та веде голодне існування. У цьому може перекопатися будь-хто, коли відвідає містечкові окраїни: він побачить, що випадки голодної смерті там дуже і дуже непоодинокі, ще більш частіше бувають випадки голодного існування» [13, с. 66].

Парадоксально те, що до нетрудових елементів потрапили перевізники, які залишились без худоби, дрібні крамарі, що втратили свої крамниці й інші дрібні підприємці. У період «військового комунізму» й у перші роки непу навіть єврейські кустарі-одноосібники, які використовували працю одного-двох найманих робітників, були занесені до категорії підприємців, тобто до нетрудового елементу. Стосовно соціально-політичного статусу вони потрапили до групи так званих «позбавленців». До неї входили торгівці, різного роду підприємці, а також ті, хто використовував працю декількох найманих працівників у своїх крамницях. «Позбавленці» не мали окремих громадянських прав: права отримувати продовольство, право обиратись і бути обраними.

З середини 1920-х рр. ситуація різко змінилась і «позбавленці» перетворились на серйозну соціальну проблему. Були введені обмеження на прийом дітей «позбавленців» у вузи та технікуми, ті хто вчився у них виключалися через власне походження (з квітня 1929 р.), для позбавленців була введена підвищена оплата за навчання у школі, з'явилися труднощі з працевлаштування на державних підприємствах чи на державну службу, були встановлені більш високі податки. У квітні 1929 р. позбавленців стали виселяти із державних і націоналізованих квартир, і найголовніше, вони втратили право на «заборну» книжку – основний документ на отримання продуктових карток (запроваджені у 1928 р.). У містечках влада розширила дані обмеження заборною надавати позбавленням безоплатне лікування та соціальну страховку. Дітей позбавленців стали виключати із шкіл [14, с. 116].

Політика більшовиків завдала удару й єврейським кустарям і ремісникам. Створення системи державних замовлень для підприємств призвело до закриття доступу на ринок виробів кустарів і ремісників, його насичували дешевою фабрично-заводською продукцією. «Воєнний комунізм» призвів до заборони

торгівлі ремісників і селян. Кустарі та ремісники потрапили в умови, коли альтернатива була одна – стати робітником радянських підприємств або поповнити лави масової бідності.

Значну частину населення містечок становили інваліди від народження, від нещасних випадків, безпритульні, вдови, сироти й інші особи з обмеженою працездатністю, що також ускладнювало ситуацію. На початку 1921 р. декласовані групи становили серед євреїв міст і містечок Правобережжя від 20 до 50% [15, с. 11-12].

Соціально-економічна ситуація у містечку не змінилась на краще й у період запровадження у СРСР нової економічної політики, яка надавала право індивідуальним виробникам, зокрема селянам, вільно реалізовувати продукцію, сплативши державі фіксований податок. Аналогічні права отримали і кустарі. У 1923 р. їх було виведено із групи нетрудового елементу та віднесено до перехідної групи «полукровок», а у 1925 р. до групи трудівників [16, с. 327].

Однак, основний об'єм промислового виробництва залишався у державній власності, доля приватних виробників – кустарів і власників невеликих підприємств на середину 1920-х рр. складала лише 4%. Вільній торгівлі компартійні органи відводили роль тимчасового посередництва у стосунках між міським і сільським виробниками, до моменту становлення державної та кооперативної торгової мережі. Після кризи 1923 р., яка була спричинена так званими «ножицями цін» компартійні органи змінили засади податкової політики стосовно дрібних товаровиробників. Кустарі та власники невеликого виробництва мали сплачувати у рази вищі податки, крім того значні кошти забирались і системою штрафів за порушення економічного законодавства. Незалежно від рівні прибутку кустарі-одиначки сплачували більш високий податок і квартирний податок. Податки сплачувались незалежно від розміру отриманих прибутків і часто перевищували розміри майна кустаря чи підприємця. Так, квартирний податок з торгівців і кустарів віднесених до нетрудових елементів у 1924 р. був у 3-10 разів вищий ніж з робітників і службовців [17, с. 1003-1005]. Непоодинокими були випадки арештів «злісних податкових боржників». Їх утримували в органах ОДПУ до стягнення боргів з сім'ї затриманого, або опису й арешту майна.

Ситуація в економіці містечка погіршувалась і через зростання ролі у місцевій економіці сільських кустарів. Отримавши від уряду

податкові пільги, як особи, що займаються сільгоспвиробництвом, сільські кустарів мали можливість здешевити власну продукцію та поступово витіснили продукцію єврейських кустарів. Посилення податкового тиску у 1923-1925 рр. потягло за собою згортання приватної торгівлі у містечках. Замість крамниць єврейські торговці стали все більше використовувати лоточно-виносну та неофіційну торгівлю, яка відносилась до Першого (найменшого) податкового розряду встановленого компартійними органами для диференціації приватних торговців.

Отже, вже у середині 1920-х рр. непомірні штрафи, відсутність сировини для роботи, неможливість успішно конкурувати з кооперацією на селі, поява великих підприємств, що випускали для жителів порівняно дешеві товари, спричинили погіршення економічного становища єврейського населення містечок. Це підтверджує звіт Товариства по землеоблаштуванню єврейських трудящих про результати проведеного 1925 р. на Правобережній Україні обстеження місцевого єврейства. У звіті зазначалось: «Економічне становище єврейської маси в УРСР продовжує погіршуватись із року в рік і в теперішній час постала надскладна ситуація, заходи, котрі проводить радянська влада для залучення євреїв до виробничої праці є явно недостатніми у порівнянні з розміром потреб. Дії направлені на знищення приватної торгівлі, й одночасно кустарно-ремісничого виробництва, різко погіршили положення єврейського населення в останній час. Такого результату досягнуто комбінованими діями фінансового характеру, шляхом непомірного податкового тиску. У результаті масова ліквідація приватної власності з декласуванням зайнятих в ній осіб, масове безробіття єврейських кустарів і ремісників. Крім того становище значної частини неліквідованих торговців і кустарів можна охарактеризувати їх заробітками в 10-20 крб. в місяць (22%), (34%) – 20-30 крб., а в останніх 12 крб. в місяць». [18, арк. 28, 20]. У 1925 р. єврейські містечка були виключені з плану допомоги хлібом: «у містечках навіть за гроші не можна дістати хліба» писали представники ТЗЕТу у протоколах обстеження [19, арк. 31].

До середини 1920-х рр. формується прошарок єврейської інтелігенції та державних службовців. Лави комісарів поповнили молоді євреї-інтелігенти, або представники вільних професій, що співчували більшовикам. На думку О. Будницького, – єврейські службовці виходили не з єврейської маси, а з її верхівки, що мала освіту та власні політичні погляди [20, с. 307].

Після оголошення компартійними органами політики коренізації, частину єврейських службовців витіснили з місцевих українських органів влади національні кадри. Причиною звільнень стало незнання єврейською радянською бюрократією української мови. Схожа ситуація була і в Білорусії. На основі статистичних даних професійних спілок число єврейських службовців скоротилось до 180 тис. осіб. Тобто євреї-службовці складали приблизно 8% від загальної чисельності радянської бюрократії. Найбільше єврейських службовців працювало у державних установах економічних комісаріатів.

Соціально-економічне становище євреїв у містах і містечка у роки непу залежала і від місцевої специфіки. Чим більш економічно розвинутим було містечко, тим більше у ньому проживало середніх і заможних кустарів. У дрібних містечках основна частина кустарів і торговців була бідняками. Доходи кустарів і торговців залежали і від купівельної спроможності селян і жителів містечка. Якщо у містечку існувало власне промислове виробництво (фабрика чи завод), то кустарі і торговці могли розраховувати на більший контингент покупців власної продукції [21, с. 42]. Заможність кустарів залежала і від сезонності, кваліфікації та спеціальності кустаря. Так, більші прибутки отримували шкірники та взуттєвики. У період повного безробіття низько кваліфіковані кустарі вимушені були перебиватися випадковими заробітками, мандруючи по навколишнім селам. Негативно впливали на кустарів і відсутність сировини, зношеність обладнання та відсутність оборотних коштів [22, с. 19].

Більшовики нічого не робили з благоустрою містечок. Українські євсекції з однієї сторони підтримували репресивну економічну політику компартійних органів, з іншої розуміли, що від неї страждає переважна більшість євреїв регіону. Однак ніяких реальних кроків на покращення соціально-економічної ситуації вони не пропонували, перекладаючи це на плечі центральних органів влади. Крім невеликих майстерень і сільгоспартілей, організованих Сетмасом, до середини 1920-х рр. у містечках Поділля для покращення економічної ситуації влада не зробила. Освітою було охоплено тільки 30-35% єврейських дітей. Недостатнім було і медичне обслуговування містечок. Одна лікарня нерідко обслуговувала до 25-30 населених пунктів.

Масового поширення набуло хабарництво місцевих чиновників. Про це згадував один із керівників євсекції Абрам Мережин: «У роки військового комунізму і пізніше дрібна єврей-

ська буржуазія краще, ніж інші, знала, як відкриваються двері владних кабінетів» [23, с. 67].

Єврейське населення не відчувало потреби звертатись до місцевих органів радянської влади, натикаючись там на прихований і відкритий антисемітизм, що призводив до незаконного обмеження виборчих прав, порушення існуючого законодавства [24, с. 79].

Непоодинокими були випадки владного антисемітизму, який був пов'язаний з роботою місцевих радянських чиновників районного рівня, більшість з яких мали селянське коріння. Селянський світогляд і негативне ставлення до єврейських купців і лихварів зумовлювало й їх специфічне відношення до єврейського містечка «як розсадника спекуляції й антирадянщини».

На думку партійної влади така ситуація на місцях привела до поширення впливу на єврейство сіоністських партій. «Позбавленці» знаходять у сіоністському русі підтримку у боротьбі з місцевими більшовиками, які розглядали «позбавленців» як експлуататорський елемент. Один із партійних керівників Подільської губернії М. Алек у листі до Євсекції при ЦК КП(б)У констатував, що у губернії значна частина євреїв не має засобів до існування, «просто нічим не займається» і живе милостинею. Населення містечок перебуває під впливом сіоністської ідеології. Особливо негативне ставлення до Фінінспекцій, які вимагають з кустарів і безробітних податки. Євреї бідують й активно виступають проти радянської влади [25, арк. 18].

Отже, проведення у перші роки радянської влади соціально-економічних експериментів, пов'язаних з націоналізацією торгівлі та різного роду соціалізацій, призвело до розорення різних верств містечкового єврейства. Компартійний режим не лише не пощадив єврейську буржуазію містечок, але і вдарив по основних джерелах існування дрібних ремісників, кустарів і торгівців. Це призвело до повного розорення та зубожіння широких верств єврейського населення у містах і містечках. На початку 1920-х рр. влада не звертала уваги на єврейських кустарів-ремісників. Їх механічно зарахували до нетрудових елементів. Керівники української євсекції розглядали євреїв-кустарів основною соціальною базою для антирадянської, антипролетарської діяльності єврейської буржуазії. Адміністративні інституції містечка нехтували їх проблемами. Це спричинило до проявів невдоволення політикою правлячої партії та поширенням серед населення містечок сіоністської ідеології. Ситуація, яка склалась у містечках

Правобережної України на середину 1920-х рр. для більшовицького режиму носила вибухонебезпечний характер. У містечках, перенаселених збіднілим єврейським людом, широкого поширення набули заклики до боротьби з більшовиками. Єврейство містечок шукало виходу із ситуації, намагаючись емігрувати за кордон, або, у крайньому випадку, мігрувати до великих міст і влаштуватись там на промислові підприємства. Негативна інформація поширювалась і за кордон. Дії правлячої партії розглядались представниками єврейської общини, як прояви відкритого державного антисемітизму. Все це вело до зростання серед українського єврейства, особливо молоді, сіоністських поглядів і політичних переконань.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Духовний Б.А. Национальная политика Советской власти и евреи / Б.А. Духовный // Советское строительство. – 1928. – № 4. – С. 51-62.
2. Короткі підсумки перепису населення України 17 грудня року 1926 – національний і віковий склад, рідна мова та письменність населення. Статистика України. Серія 1. Демографія. – Харків: Уряд. друк. ім. М. Фрунзе, 1928. – 42 с.
3. Орлянський В.С. Євреї України в 20-30-ті роки ХХ сторіччя: соціально-політичний аспект / В.С. Орлянський. – Запоріжжя: ЗГТУ, 2000. – 240 с.
4. Хонігсман Я.С. Колективізація, голодомор і занепад єврейського землеробства в Україні / Я.С. Хонігсман // Український історичний журнал. – 1994. – № 1-3. – С. 66-74.
5. Итоги работы среди национальных меньшинств на Украине. К 10-й годовщине октябрьской революции. По материалам Центральной комиссии. – Х.: Уряд. друк. ім. М. Фрунзе, 1927. – 97 с.
6. Орлянський В.С. Вказ. праця.
7. Гусев В. Сионистское движение в советской Украине в первой половине 20-х годов ХХ века: архивы ОГПУ свидетельствуют / В. Гусев // Российский сионизм: история и культура. Материалы научной конференции. – М.: Сэфер, 2002. – С. 265-277.
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф.1, оп.20, спр.4171.
9. Місінкевич Л.Л. Національні меншини Поділля в 20-х – 30-х рр. ХХ століття / Леонід Леонідович Місінкевич: Дис... к. іст. н. – К., 2000. – 190 с.
10. Киевская жизнь. – 1919. – 5 сентября.
11. Козерод О.В. Евреи Украины в период новой экономической политики: 1921-1929 гг. / О.В. Козерод. – К.: «СПД Савчина», 2002. – 272 с.
12. Хонігсман Я.С. Вказ. пр.
13. Зельцер А. Евреи советской провинции: Витебск и местечки 1917-1941 / Аркадий Зельцер. – М.: РОССПЭН, 2006. – 478 с.
14. Там само.
15. Итоги работы среди национальных меньшинств на Украине...
16. Директивы КПСС и советского правительства по хозяйственным вопросам. – Т. 1: Решения, принятые за период с 1917 по 1928. – М.: Госполитиздат, 1957. – 879 с.
17. Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства. – М.: Советское право, 1924. – 476 с.
18. Російський державний архів соціально-політичної історії, ф.445, оп.1, спр.86.
19. Там само.
20. Будницкий О. Евреи и русская революция. Материалы и исследования / О. Будницкий. – М.: Иерусалим, 1999. – 421 с.
21. Кипер М. Еврейское местечко Украины / М. Киппер. –

Х.: Пролетарий, 1930. – 108 с.

22. Сударский А. Экономическое положение еврейского местечка / А. Сударский. – М.: ЦП ОЗЕТ, 1929. – 23 с.

23. Зельцер А. Указ. раб.

24. Гусев В. Указ. раб.

25. ЦДАГО України, ф. 413, оп.1, спр.10.

Доценко Віктор Єврейське населення Поділля в першій чверті ХХ ст.

У статті досліджується соціально-економічне, культурно-релігійне та політичне становище єврейської громади Поділля у першій чверті ХХ ст., проаналізовано вплив на розвиток регіону більшовиків, визначено соціально-економічні передумови початку кампанії з аграризації євреїв.

Ключові слова: євреї, ремісники, лихварі, торгівці, «смуга осілості»

Доценко Виктор Еврейское население Подолья в первой четверти ХХ века

В статье рассматриваются особенности социально-экономического, культурно-религиозного и политического состояния еврейской общины Подолья в первой четверти ХХ века, проанализировано влияния на развитие региона большевиков, определено социально-экономические предпосылки к началу кампании аграризации евреев.

Ключевые слова: евреи, ремесленники, ростовщики, торговцы, «черта оседлости»

Dotsenko Viktor Jewish population of Podillya in the first fourth of the XX century

Social, economic, cultural, religious and political situation of Jewish community from Podillya are researched in the article. The development of Bolsheviks' region is analyzed and the social and economic preconditions of Jews agrarization company beginning are also determined.

Jewish city as commercial, social and economic phenomenon was formed in Ukraine in the beginning of the XX century. The majority of Jews lived in small towns and villages of the right-bank Ukraine. In fact, according to population composition, Berdychiv, Bar, Korostyshiv, Proskyriv, Volynsk, Malyn and the others were Jewish towns. Jews were engaged in trade and crafts in the end of the XIX – beginning of the XX centuries. Some Jews were renters or managers of landlord's demesnes and some citizens were engaged in agricultural production.

Social and economic experiments connected with trade nationalization and different socializations implemented during the first years of soviet authority leaded to Jews middle class pauperization. The communist parties mode harmed main livelihoods sources of small craftsmen, artisans and traders and did not spare Jewish bourgeoisie of towns. It leaded to total pauperization of Jewish population in towns and villages. The authority did not pay attention to Jewish craftsmen and artisans in the beginning of the 1920-ies. The managers of Ukrainian Jewish section determined them as the main source of anti-Soviet and antiproletarian activities struggle against Jewish bourgeoisie. Town administrative institutions ignored their problems. It caused discontentment of governing party policy and zionist ideology propagation. The situation that occurred in towns of right-bank Ukraine in the middle of the 1920-ies had explosive nature for Bolshevik regime.

Calls for fight with Bolsheviks gained widespread in towns which were overpopulated with impoverished Jews. This nation was looking for the situation solution, trying to emigrate abroad or to big cities with the aim of getting job in industrial enterprises. Negative information also spread abroad. The actions of governing party were considered as the displays of opened state anti-Semitism by Jewish community representatives. All these events leaded to Zionist views and political beliefs increase among Ukrainian Jews, especially youth.

Keywords: Jews, artisans, traders, «pale of settlement»

Рецензенти:

Кривошея І.І., к.і.н., професор

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 09.07.2017 р.